

МІСЦЕ УКРАЇНИ В РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ЄС

О. С. Власюк, Д. К. Прейгер

Євроінтеграційні прагнення України мають базуватися на міцних економічних засадах. Основою, на нашу думку, могла б стати енерготранспортна галузь, потенціал якої за раціонального використання достатній для задоволення власних потреб у видобуванні й переміщенні паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР), а також для надання транзитних послуг країнам — постачальникам вуглеводневих ресурсів та їхнім споживачам у Європі. Розкриттю цього потенціалу та визначенню ролі України в реалізації нової енергетичної стратегії Європейського Союзу й присвячено цю статтю.

Документ «Європейська енергетична політика» Євросоюз опублікував у січні 2007 року. Його обговорення і прийняття відбулося у Брюсселі 8—9 березня 2007 року на саміті лідерів усіх 27 країн — членів ЄС. У документі констатується не тільки зростаюча потреба Євросоюзу в енергоносіях, а й занепокоєння з приводу зовнішньої уразливості, що є наслідком «триваючої концентрації запасів вуглеводнів в одних руках», ставлення до імпортерів за принципом вибірковості, зловживання монополіями становищем і тотальна залежність окремих членів співдружності від єдиного постачальника. На підставі цього зроблено висновок про неможливість збереження у подальшому такої ситуації. Зазначено, що «узгодженість енергетичної політики вже стала ключовим питанням геополітичної безпеки, і проблеми енергетики мають посісти провідне місце у зовнішньоекономічному порядку денному Європейського Союзу» [1]. Тому ЄК рекомендує Європейській раді: підтримувати проекти, спрямовані на диверсифікацію джерел, постачальників і маршрутів та способів транспортування енергоносіїв; розвивати ядерну енергетику та нові джерела енергії; розробляти заходи зі скорочення енергоспоживання; вдосконалювати регуляторну політику, враховуючи всі досягнення у цій галузі; затвердити план першочергових заходів з об'єднання енергосистем, у тому числі щодо створення єдиної енергосистеми Німеччини, Польщі та Литви, будівництва

транс'європейського газопроводу Nabucco, а також транспортування каспійської нафти до країн Східної Європи.

Отже, Європейська комісія пропонує посилювати співробітництво з такими країнами, як Азербайджан, Грузія, Україна (у транспортуванні каспійської нафти до Європи), а також країнами Причорномор'я, Балкан та Близького Сходу (у закупівлі та транспортуванні природного газу). Разом з тим для України зазначене співробітництво матиме гарантовану юридичну базу лише у разі укладання довгострокових тристоронніх договорів (постачальники вуглеводневої сировини, Україна як транзитна держава та країни ЄС як головні споживачі нафти і газу Каспійського та інших регіонів). Досі в такому аспекті проблему не розв'язували, хоча між РФ та багатьма країнами Європи (на рівні національних компаній) укладено й реалізуються довгострокові (навіть до 2030 року) угоди з газопостачання.

Нині РФ постачає природний газ до 23 країн. У 2006 р. загальний експорт Газпрому становив близько 158 млрд кубометрів природного газу. Загалом частка РФ у імпорті вуглеводневої сировини країн Європи становить близько чверті (див. табл. 1).

Україна забезпечує близько 70% транзиту російського експорту газу до Європи: 2006 р. Укртрансгаз транспортував 113,8 млрд кубометрів природного газу в європейському напрямі (2005 р. — 121,5 млрд). Згідно з протоколом до Угоди між Кабінетом Міністрів України та урядом

Власюк Олександр Степанович — доктор економічних наук, професор, директор Національного інституту проблем міжнародної безпеки

Прейгер Давид Каспарович — доктор економічних наук, професор, радник Національного інституту проблем міжнародної безпеки

Походження нафти і газу, спожитих країнами Європи 2006 р., % [2]

Регіон походження сировини	Природний газ	Нафта
Власне виробництво	46	21
РФ	24	27
Норвегія	13	16
Близький Схід	-	19
Алжир	10	-
Північна Африка	-	12
Інші регіони	7	5

РФ від 4 жовтня 2001 р., на 2007 р. територією України має транспортуватися 115 млрд кубічних метрів російського газу. На тривалу перспективу ці обсяги не визначено. Досягнуті домовленості між РФ та Італією щодо будівництва нового газопроводу «Південний потік» (South Stream) морем до Болгарії, далі — двома гілками, одна з яких пролягатиме до Греції та Італії, можуть істотно вплинути на завантаження української ГТС у балканському напрямі. РФ і Білорусь погодили питання збільшення транзиту російського газу до 2010 р. приблизно на 7 млрд кубометрів з доведенням обсягу до 50 мільярдів. У свою чергу, попит на російський газ може зменшитися за реалізації проекту NIGAL, яким до Європи постачатиметься газ з Нігерії. Тому Україні слід активізувати переговори з російським Газпромом щодо гарантій перспективного використання ним ГТС України, яка має можливість щорічно забезпечувати транзит на виході до 170 млрд кубічних метрів.

Нафтотранспортна система України, що перебуває в експлуатації ВАТ «Укртранснафта», складається з 18 магістральних нафтопроводів з пропускною спроможністю на вході 114 млн т, на виході — 56,3 млн тонн. Використовують її не повністю: щорічно транспортується лише 45 — 46 млн т нафти, з них близько 30 млн т — у європейському напрямі. Довгострокових угод теж немає.

За задумом розробників нової енергополітики ЄС, вона має стати каталізатором індустріальної революції у країнах співтовариства. Для цього планують скоротити до 2020 року викиди вуглекислого газу на 20% (порівняно з 1999 р.), протидіяти глобальному потеплінню та зменшити енергетичну залежність від зовнішніх чинників. Ідеться про політику ефективнішого та якомога менш екологічно деструктивного використання енергоресурсів, оскільки на цих напрямках ЄС має позитивні результати. Про це свідчать дані за останні 15 років: енергоємність ВВП, враховуючи паритет купівельної спроможності (ПКС), протягом 1990-х ро-

ків було скорочено з 220 до 182 г у.п./євро, або на 17%; упродовж 2000 — 2005 рр. — ще на 3% (зі 185 до 179,5 г у.п./євро) [3].

Важливе місце у цій політиці належить подальшому розвитку та зміцненню ринкових відносин в енергетиці, забезпеченню більшої відкритості ринку. Єврокомісія закликає країни — члени ЄС гарантувати кожному мешканцю право вільно вибирати постачальника електричної енергії та газу, а також остаточно розділити виробництво і постачання енергоносіїв. Зазначені заходи мають стимулювати конкуренцію в енергетичній галузі, сприяти припливу інвестицій та інновацій. ЄК пропонує призначити чотирьох координаторів, які опікувалися б найпроблемнішими та пріоритетними проектами в межах ЄС, насамперед щодо газопроводу з Каспійського регіону Nabucco. Водночас, на нашу думку, його реалізація істотно ускладнилася після досягнутих угод між РФ, Казахстаном і Туркменістаном щодо збільшення транзиту середньоазійського газу до Європи територією РФ. Для України це означатиме збільшення з 2007 року обсягів транзиту російської та казахстанської нафти приблизно на 12—14 млн т щорічно [4].

Основні постулати нової енергетичної політики ЄС ґрунтуються на положеннях Зеленої книги «Європейська стратегія щодо забезпечення сталого, конкурентоспроможного та безпечного постачання енергоресурсів» (SEC (2006) 317), що була опублікована 8 березня 2006 року. Документ містить шість пріоритетних напрямів діяльності в галузі енергетики: 1) енергія для розвитку та зайнятості в Європі: наповнення внутрішніх європейських ринків електроенергії та газу; 2) внутрішній енергетичний ринок, що гарантує безпеку постачання: солідарність між країнами-членами; 3) вирішення питань безпеки та конкурентоспроможності енергопостачання: на шляху до забезпечення стійкішої, ефективнішої та різноманітнішої структури паливно-енергетичного балансу; 4) інтегрований підхід до розв'язання проблеми зміни клімату; 5) стимулювання інновацій: стратегіч-

ний європейський енергетично-технологічний план; 6) на шляху до узгодженої зовнішньої енергетичної політики.

З 1 липня 2007 р. у всіх країнах Європейського Союзу споживачі вже вільно вибирають постачальників газу та електроенергії. Конкурентні засади функціонування зазначених ринків буде забезпечено відповідним законодавством, технічними і фінансовими можливостями. На цей час найпристосованішими для вільного функціонування енергетичних ринків є кілька країн ЄС: Німеччина, Великобританія, Ірландія, Швеція та Нідерланди. Наступний етап — створення необхідних умов для вільної конкуренції серед постачальників енергетичних ресурсів.

Один з пріоритетних напрямів діяльності в енергетиці — зменшення залежності країн ЄС від зовнішніх надходжень паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР). Оскільки власні викопні джерела енергії виснажуються (експерти ЄС вважають, що у найближчі 25 років нафтогазові запаси країн Євросоюзу та Норвегії буде вичерпано), акцентують на освоєнні інших ресурсів, насамперед відновлювальних (їхня частка в енергобалансі 1999 року становила 7%).

Необхідність активізації освоєння відновлювальних джерел енергії визначає кілька чинників: зростаюча залежність від імпорту енергоресурсів, триразове подорожчання за останні чотири роки, конфлікти між РФ та транзитними державами (Україна, Білорусь) у 2006 — 2007 рр. тощо. Голова ЄК Х. Баррозо вважає, що настав час обирати майбутнє, яке незначною мірою буде пов'язано з вуглеводневими ресурсами. Насправді, прогнозують, що у 2020 р. країни ЄС споживатимуть близько 400 млрд кубометрів природного газу, або на третину більше. Зростатиме його частка в балансі споживання ПЕР: якщо 1960 р. вона становила близько 2%, 2000 р. — понад 22%, то, за прогнозами, 2030 р. вона становитиме 29%. Якщо нині у світі щодня споживають 85 млн бар. нафти, то 2030 р. ці об'єми можуть зрости до 113 мільйонів. Разом з тим Україні вар-

то уважно відстежувати нову енергетичну політику ЄС, щоб своєчасно підготуватися до зміни споживчого балансу первинних енергоресурсів співтовариства, оскільки підвищення в ньому частки відновлювальних джерел може призвести до скорочення транзитів традиційних видів — нафти та газу.

В Європі до відновлювальних джерел енергії (ВДЕ) належать певні види неуглеводневих ресурсів, що включають ядерну енергію (хоча уран слід віднести до вичерпних), водень, ізотопи, традиційні природні сили (вітер, сонце, гідроенергія, припливи, термальні джерела), а також деревину та інші біологічні ресурси. Вже у першій редакції Зеленої книги (1996 р.) та Білої книги (EU.COM(96)576) Комісія ЄС висунула завдання — за 15 років (до 2010 р.) довести питому вагу ВДЕ до 12% (без ядерної енергії). Це завдання було скориговано у директиві 2001/77/ЄС: у загальній генерації електроенергії ВДЕ має становити 2010 р. 22%, а питому вагу біопалива планують довести до 5,75% (фактично 2000 р. ці показники становили 14% та 0,6%) [5]. Після розширення ЄС 2004 р. показник питомої ваги ВДЕ встановлено на рівні 21%, а КЄС має щорічно публікувати звіт щодо прогресу у цій справі. Здійснюють відповідну фінансову підтримку програм та інших заходів, спрямованих на досягнення встановлених показників. Чинними є План дій з енергоефективності (2006 р.); зелені книги «Європейська стратегія сталості, конкурентоспроможності та безпечної енергетики», «Енергетична ефективність — або виробляти більше з меншими затратами» (2005 р.), «До європейської стратегії щодо безпеки енергопостачання» (2001 р.), цільова програма «Розумну енергію — Європі», яку реалізують у складі Рамкової програми з конкурентоспроможності та інновацій ЄС на 2007 — 2013 роки [6]; на стадії розробки і обговорення інші нормативні документи з питань енергоефективності. Однак не всі дослідники впевнені у реальності завдань, визначених у новій енергетичній стратегії. Дехто вважає, що лише до 2030 р. ЄС загалом зможе довести частку ВДЕ до 12%, про що свідчать дані табл. 2.

Таблиця 2

Структура запиту на первинні джерела енергії у країнах ЄС до 2030 року, % [7]

Вид палива	1990 р.	2000 р.	2010 р.	2020 р.	2030 р.
Тверде паливо	27,8	18,5	15,8	13,8	15,5
Нафта	38,3	38,4	36,9	35,5	33,8
Газ	16,7	22,8	25,5	28,1	27,3
Ядерна енергія	12,7	14,4	13,7	12,1	11,1
ВДЕ	4,4	5,8	7,9	16,4	12,2

Частка електроенергії з ВДЕ у країнах ЄС (без Кіпру та Мальти), % [8]

Країна	Розрахунки ЄС до 2010 р.	Фактично*	З них за видами		
			Гідроенергія	Вітрова	Біомаса
ЄС-25	21,0	12,8	9,3	1,4	2,1**
ЄС-15	22,0	13,8	9,9	1,6	2,2**
Австрія	78,1	55,4	51,9	0,6	2,9
Бельгія	6,0	1,9	0,3	0,1	0,5
Великобританія	10,0	2,8	0,8	0,3	1,7
Греція	20,1	9,6	7,9	1,7	-
Нідерланди	9,0	4,7	0,1	1,2	3,4
Данія	29,0	23,2	0,1	14,8	8,4
Ірландія	13,2	4,3	2,3	1,7	0,3
Іспанія	29,4	22,5	15,7	4,6	2,2
Італія	25,0	13,2	10,1	0,4	2,6**
Латвія	49,3	35,4	34,3	0,7	0,4
Литва	7,0	2,9	2,9	-	0,1
Люксембург	5,7	2,6	1,2	0,4	1,0
Німеччина	12,5	8,0	3,3	3,3	1,5
Польща	7,5	1,6	1,2	0,1	0,3
Португалія	39,0	36,7	31,9	1,0	3,8**
Словаччина	31,0	12,1	12,1	-	-
Словенія	33,6	23,1	22,3	-	0,9
Угорщина	3,6	0,9	0,4	-	0,5
Фінляндія	31,5	21,8	10,8	0,1	10,9
Франція	21,0	13,1	12,1	0,1	1,0
Чехія	8,0	2,8	2,1	-	0,7
Швеція	60,0	40,0	36,1	0,5	3,4
Естонія	5,1	0,5	-	0,3	-

*Дані за останній відомий рік, без АЕС.

**Включаючи геотермальну енергію.

Якщо ці прогнози справдяться, то ВДЕ на-самперед має замінити тверде паливо (вугілля), тоді як частка вуглеводневих ресурсів переважатиме ще й у 2030 р. (у цьому контексті варто зазначити, що, за прогнозами, 2030 р. країни ЄС імпортуватимуть до 85% потрібного їм природного газу, а загальна частка імпорту енергії зросте з нинішніх 50% до 65%). Вважають, що із завданням стосовно збільшення частки ВДЕ у джерелах енергії своєчасно впораються такі країни, як Німеччина, Данія, Іспанія, Фінляндія, тоді як Греція, Португалія, нові члени ЄС потребуватимуть більше часу, ніж зазначено в директиві (див. табл. 3).

Проблему залучення ВДЕ до енергетичного балансу нині розв'язує багато країн. За даними Міжнародного енергетичного агентства

(МЕА), 2006 р. загалом у світі вироблено 43 млн тонн, або 51,1 млрд літрів (1 т = 1186 л) біоетанолу та 5,4 млн тонн біодизеля. Найбільші виробники біоетанолу — США (18,4 млрд літрів), Бразилія (17 млрд), Китай (3,85 млрд), Індія (1,9 млрд). Країни ЄС виробили близько 3 млрд літрів, Україна — 269 мільйонів. Серед загального виробництва біодизеля майже 41% припадає на Німеччину (2,2 млн тонн), по 14% — на Італію й США (по 0,75 млн тонн), 12,8% — інші країни ЄС (0,69 млн тонн). Для виробництва добавок до моторного пального використовують також вино (2005 р. було перероблено 300 млн літрів). На розширення застосування ВДЕ в ЄС спрямовано прийнятий 2005 року план дій, за яким передбачено довести частку біомаси до 44 — 65% від усієї «зеленої» енергії, забезпечивши зменшення викидів парникових газів

країнами — членами співтовариства на 209 млн тонн.

Експерти вважають, що для досягнення цілей, намічених до 2010 р. щодо розширення практики використання ВДЕ в масштабах ЄС, потрібно інвестувати не менш ніж 10 — 15 млрд євро [9]. ЄС має наміри довести частку біопалива до 10% ПЕР, що споживають, до 2020 р. [10]. Враховуючи потенціал сільськогосподарських угідь України, зростання площ, що останніми роками не обробляють, вільні трудові ресурси у сільській місцевості, близькість до ЄС (якість біоетанолу від тривалих перевезень погіршується), доцільно вивчити питання щодо ширшого залучення аграрного сектору до вирощування для експортного постачання відповідних культур (з використанням європейських енергоощадних технологій і техніки), з яких можливо виробляти біологічне паливо, а також щодо збільшення виробництва цих палив безпосередньо в Україні для внутрішніх потреб і експорту.

В енергодіалозі між Україною та ЄС обов'язково слід порушувати питання участі нашої країни у процесі енергетичного забезпечення Європейського Союзу з використанням і традиційних, і нетрадиційних ПЕР. Наукові розробки, що належать вітчизняним колективам, мають реалізовуватися в ПЕК України та експортуватися.

У новій енергетичній політиці ЄС більше уваги планують приділити атомній енергетиці. Відомо, що в останні роки Євросоюз скасував рішення стосовно зняття з експлуатації блоків радянського виробництва і заборони розбудови нових станцій. Нині у 12 державах Європи діє 150 блоків. В окремих країнах співтовариства (Франція, Словаччина, Бельгія) частка енергії, що виробляють АЕС, становить понад 50%. Разом з тим наявні технології не забезпечують необхідної «маневрності» в обсягах вироблення енергії упродовж доби, що потребує кооперування з ТЕС, недостатньо опрацьовано технологію продовження терміну експлуатації блоків. Окрім цього, країни ЄС відчувають нестачу власних джерел ядерного палива. Усі ці чинники можуть загальмувати нарощування потужностей АЕС та зростання їхньої питомої ваги у генерації електроенергії. Україна має досить розвинену сировинну базу для ядерної енергетики: дев'ята у світі з виробництва урану [11], реалізує програму нового будівництва блоків АЕС, у межах СНД співпрацює з РФ (у Російській Федерації діє ФЦП «Розвиток атомного енергопромислового комплексу Росії на 2007 — 2010 роки і на перспективу до 2015 року», відповідно до якої щорічно має розпочинатися будівництво двох гігаватних

енергоблоків, щоб до кінця дії програми ввести в експлуатацію 10 нових блоків загальною потужністю понад 11 ГВт, і ще 10 мають перебувати на різних етапах будівництва. Загальна встановлена потужність АЕС до 2015 р. має сягнути 33 ГВт. З цією метою з бюджету буде спрямовано 674 млрд 800 млн рублів) і Казахстаном у сфері збагачення урану, реалізує заходи з диверсифікації постачання тепловидільних збірок (ТВЗ). Тому може активно співпрацювати з ЄС в рамках Угоди про співробітництво у сфері мирного використання ядерної енергії між Кабінетом Міністрів України та Європейським співтовариством, що набула чинності 1 вересня 2006 року (є спеціальна координаційна рада), виконання проекту TACIS «Підтримка інтеграції України до транс'європейських мереж» тощо.

Відносини України з Євросоюзом у галузі енергетики слід розглядати щонайменше у двох аспектах: у контексті виконання Плану дій Україна — ЄС (Європейська політика сусідства) та у контексті співробітництва з країнами — постачальниками енергетичних ресурсів до співтовариства територією України. Слід враховувати, що План дій спрямований насамперед на реалізацію заходів, що сприяли б наближенню України до стандартів ЄС у енергетичній галузі, зокрема, щодо створення на принципах ЄС спільного ринку газу та електроенергії, впровадження відповідних директив ЄС у галузі енергетики та захисту довкілля, тобто йдеться не про послуги з боку України державам ЄС у виконанні ними прийнятих зобов'язань з розвитку власного ПЕК, а про допомогу з боку ЄС — технічну, організаційну, фінансову. Виконання плану має створити сприятливі умови для співробітництва України з ЄС за напрямками, важливими для Євросоюзу, у тому числі щодо транзитних послуг з транспортування нафти і газу, резервного зберігання газу в ПСГ, інтеграції об'єднаної енергосистеми України до європейської та розвитку експортного потенціалу електроенергетичної галузі, ядерної енергетики, поліпшення роботи та скорочення втрат (нафти, газу, електроенергії) у мережах.

Цьому має сприяти приєднання України до Договору про енергетичну співдружність: з листопада 2006 р. Україна є його спостерігачем (у згаданій вище Зеленій книзі SEC (2006)317 акцентовано на доцільності приєднання України до південно-східної європейської енергетичної угоди ЄС. Президент України впевнений, що незабаром буде розроблено спеціальну енергетичну стратегію ЄС — Центральноазіатський регіон, у якій важливе місце посідатиме Україна). Триває робота за про-

Оцінка виконання Плану дій Україна — ЄС в енергетичній галузі [12]

№ пункту	Зміст	Індекс виконання		Оцінка експертів (прогрес)
		2005 р.	2006 р.	
2.5.6	Затвердження загальної енергетичної політики, що сприятиме зближенню з енергетичною політикою ЄС	0,50	0,62	Значний
2.5.7	Поступовий перехід до принципів, за якими функціонують внутрішні ринки газу та електроенергії ЄС	0,60	0,58	Значний
2.5.8	Прогрес у галузі енергетичних мереж	0,46	0,53	Певний
2.5.9	Прогрес у сфері транзиту природного газу	0,44	0,74	Значний
2.5.10	Прогрес у реструктуризації вугільних шахт	0,63	0,37	Певний
2.5.11	Прогрес щодо ефективності використання енергії та ВДЕ	0,66	0,60	Значний
2.5.12	Подальше співробітництво з питань атомної енергії та ядерної безпеки	0,75	0,68	Значний

ектом TACIS «Реформування експлуатаційної системи транзитної газотранспортної мережі України», мета якої — надання технічної допомоги Україні для забезпечення безперебійного транспортування природного газу на ринки ЄС. Аналогічні проекти, включаючи питання вдосконалення системи обліку газу, виконують у рамках програми INOGATE (Interstate Oil and Gas Transport to Europe). На виконання Плану дій 1 грудня 2005 року підписано меморандум про розуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі, а також пам'ятку записку до меморандуму, яка, серед іншого, дає можливість залучити додаткові фінансові ресурси ЄС до проектів у газо- та нафтогазотранспортній галузях України. Перебіг виконання зазначених документів відстежують уповноважені органи, а також громадськість України. Спільну оцінку виконання Меморандуму у 2005 р. та 2006 р. (попередню) здійснено у жовтні минулого року. Одночасно погоджено перелік пріоритетних енергетичних проектів, у яких можуть брати участь Європейський інвестиційний банк і Європейський банк реконструкції та розвитку. Відповідно до опублікованих Центром Разумкова даних [12], індекс виконання Плану дій в енергетичній галузі за 2005 р. становив 0,61, а за 2006 р. — 0,59. Індекс за найважливішими завданнями наведено в табл. 4. Як бачимо з таблиці, жодний пункт Плану дій у повному обсязі не виконується. На нашу думку, це свідчить про недостатній контроль за діями органів виконавчої влади, що стосуються забезпечення енергетичної незалежності держави.

Досі не прийнято закон «Про газовий ринок», інші нормативні акти, які наблизили б вітчиз-

няну законодавчу базу до загальноєвропейської. Це заважає зростанню інвестиційної привабливості ПЕК України. Разом з тим Євросоюз не відмовляється від співробітництва з Україною за проектами, які спрямовані на підвищення технічного рівня ГТС, її безперебійну роботу. Слід оперативно та ґрунтовно підготувати зазначені проекти й подати їх на розгляд до ЄС, який сприятиме пошуку інвестицій для заходів, що зміцнюють енергетичну безпеку співдружності. Нині територією України газ до країн Європи транспортують за такими напрямками:

- Україна—Словаччина (зі Словаччини однією гілкою — до Чехії й Німеччини, другою — до Австрії, Хорватії, Словенії та Італії);
- Україна—Угорщина (переважно для внутрішнього споживання в Угорщині). Нині розглядають пропозицію Угорщини щодо можливого будівництва на території України нового газосховища суто для забезпечення надійнішого постачання газу для потреб країни [13];
- Україна—Польща (переважно для внутрішнього споживання Польщі, однак ця країна є транспортером російського газу до Західної Європи газопроводом Ямал — Європа);
- Україна—Балканські країни і Туреччина (у межах функціонування Газтранзиту).

У найближчій перспективі всі перелічені напрямки буде задіяно, разом з тим їхню завантаженість визначатиме політика РФ щодо розбудови нових артерій газопостачання до Європи. Зокрема, у липні 2007 р. Газпром і

французька компанія Total підписали 25-річну угоду з реалізації першої фази освоєння Штокманівського родовища, яке має наповнювати північно-європейський газопровід з РФ до Німеччини.

Особливої уваги заслуговує проект Одеса — Броди — Плоцьк, реалізація якого справді могла б сприяти створенню єдиного простору транзиту енергоносіїв, що об'єднає регіони Балтики, Чорного моря і Каспію. Ініціатива з цього проекту цілком відповідає європейській енергетичній політиці. Але, на наше переконання, якщо Україна разом з Польщею та іншими зацікавленими партнерами не створять міжнародний консорціум, який опікувався б постачанням нафти від виробників, її транспортуванням та споживанням в Європі на прийнятних засадах співробітництва та розвитку енергетичного ринку, проект не буде реалізовано.

Слід зазначити, що окремі дослідники з розбудови нафтопроводу Одеса — Броди до польського Гданська та ефективного його використання пропонують залучити компанії Російської Федерації. На нашу думку, РФ не зацікавлена в його розбудові, оскільки вирішує питання істотного зменшення своєї транзитної залежності у нафтоекспорті від України (як і від Білорусі та країн Прибалтики) і прийняла рішення щодо будівництва нових нафтопроводів з акваторії Чорного моря (від Бургаса) та у напрямку до Балтійського (від Унечі), що може значно скоротити постачання нафти системою «Дружба».

Висновки і пропозиції

Місце і роль України з погляду реалізації нової енергетичної стратегії Європейського Союзу визначають укладені угоди та окремі програми співробітництва, зокрема трирічний План дій Україна — Європейський Союз: європейська політика сусідства (у частині, що стосується енергетики). До головних завдань України в цьому контексті належать:

затвердження загальної енергетичної політики, що сприятиме зближенню з енергетичною політикою ЄС;

підготовка та прийняття шляхом ухвалення на відповідному рівні підсекторальних документів з енергетичної політики з визначенням можливих джерел фінансування;

визначення та реалізація заходів з поступового переходу до принципів, за якими функціонують внутрішні ринки газу та електроенергії ЄС, включаючи цінову політику, з метою конвергенції ринків України та ЄС;

поліпшення роботи та скорочення втрат нафти, газу, електроенергії в енергетичних мережах;

розвиток інфраструктури з метою диверсифікації постачання нафти і газу;

здійснення техніко-економічного аналізу можливостей з'єднання електромереж України із синхронною системою УСТЕ;

подальше співробітництво з питань атомної енергії та ядерної безпеки, а також у сфері енергозбереження тощо.

Важливим інструментом гарантованого забезпечення потреб країн ЄС в енергоносіях, що транспортуються територією України, є укладання та виконання спільних довгострокових угод (контрактів) між постачальниками ресурсів, їх споживачами та транзитерами. Угоди мають охоплювати не тільки питання використання наявних інфраструктурних об'єктів, а й розбудову додаткових, зважаючи на зростання потреб країн ЄС у вуглеводневих ресурсах РФ та інших країн СНД. Значений підхід враховує специфіку інвестицій в енергетичні проекти, тривалість їхньої окупності (у т. ч. на розвиток нафтогазотранспортної системи), створює необхідні передумови для координації зусиль з розвідки та видобування ПЕР і транспортування їх до споживачів у перспективі, надає останнім певних гарантій щодо безперервного одержання енергоносіїв за визначеними обсягами. Лише спільна зацікавленість у безперервному постачанні ПЕР може забезпечити енергетичну безпеку та реалізацію транзитного потенціалу України у трубопровідному транспорті.

Для прискорення реалізації проекту Одеса—Броди—Плоцьк—Гданськ Україні доцільно в рамках співдружності СНД сприяти розв'язанню проблеми участі Польщі у нафтових розробках Казахстану з наступним транспортуванням нафти на польські НПЗ зазначеним маршрутом та виходом на європейські ринки вуглеводневої сировини; розробити та запропонувати Азербайджану механізм формування тарифної політики стосовно транспортування нафти до Одеси та нафтопроводом на Гданськ, яка зацікавила б Державну нафтову компанію Азербайджанської Республіки у використанні цього маршруту для постачання нафти до Європи або участі у спорудженні нового високотехнологічного НПЗ на території України.

Здійснений аналіз доводить, що органи виконавчої влади не досить активно реалізують

енергетичну складову Плану дій Україна — Європейський Союз (Європейська політика сусідства) та План заходів щодо реформування енергетичного сектору України на період до 2012 року (затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 червня 2006 р. за № 408-р та ґрунтується на комплексній стратегії гармонізації енергетичного ринку України з внутрішнім ринком ЄС). Було б доцільно встановити контроль за перебігом виконання прийнятих у зазначених документах зобов'язань України і вжити термінових заходів щодо ліквідації відставання під час їхньої реалізації.

Перспективний напрям реалізації завдань нової енергетичної політики ЄС — активне освоєння нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії. Маючи певний досвід у використанні ВДЕ, Україні доцільно розширити виробництво біологічних рослин для виготовлення паливних ресурсів для внутрішнього споживання й експорту до країн ЄС.

Україна має взяти активну участь у формуванні єдиної електроенергетичної системи Європи. Для цього — вирішити питання оптимального завантаження та розвитку генеруючих потужностей на теплових та ядерних станціях, виконати необхідні роботи із запровадження сучасних технологій виробництва, а також модернізації ліній електромереж відповідно до європейських стандартів.

Джерела

1. Джеймс Шерр. Загроза енергетичній безпеці: довгоочікувана відповідь Європейського Союзу // ЗН. — 2007. — № 9.
2. Корсунський С. Нафтогазові проекти в Євразії: монополізація проти диверсифікації // Політика і час. — 2007. — № 7. — С. 26.
3. *Energy & Transport in Figures*. 2006. — European Commission, Directorate-General for Energy and Transport. — Brussels, 2007. — <http://www.Europe.eu.int>
4. *Азійський трафік для України* // Обзор. — 2007. — 15 травня.
5. Канигін П. Енергетична стратегія ЄС і російський експорт енергоносіїв // Современная Европа. — 2007. — № 2. — С. 37 — 48.
6. Єрмілов С. Ф. Державна політика енергоефективності в європейському та українському контексті // Енергетика та електроніка. — 2007. — № 10.
7. *EU. Energy Scenarios up to 2030*. — Brussels, 2006. — P. 12.
8. *EU. Energy and Transport in Figures, 2005*. — Brussels, 2006. — P. 2. 4. 2.
9. <http://europe.eu/scadplus/ltg/eu/evb/127058.htm>
10. Див. «2000». — 2007. — № 29 — 30. — С. В2.
11. *Побудуємо нові АЕС разом з Південною Кореєю* // Голос України. — 2007. — 3 липня.
12. *Громадський моніторинг виконання Плану дій Україна — ЄС* // Національна безпека і оборона. — 2007. — № 2. — С. 11.
13. *Угорщина зацікавлена в будівництві газосховища* // Голос України. — 2007. — 12 липня.